

Spomini o cirčniškem jezeru.

Spisal dr. H. Dolence.

I.

Planinca in jezérca poprime se najbolj ljubezen do doma. Prvega rekel bi, da zategadelj, ker se človek v hribih čuti najbolj prostega in ker mu prelepi prizori v prirodi ostanejo nepozabljeni; kajti čim dalje je od mesta, kjer jih je gledal, tem krasnejši se mu v duhu stavijo pred oči in tem bolj ga vlečejo do kraja, kjer bi jih zopet gledal ter prostost užival. A jezercu, rekel bi, da je povsod dolg čas, kjer ni vode in brega, kjer ni kratkočasnic, katerih je navajen in katerih ima na bregu in na vodi vselej dovolj. Ribe, povodne ptice in druge živali, katere posebno v zimskem času do nižine in vode silijo, te oživljajo vso prirodo in uže gledati živali je kratkočasno, tem več pa loviti jih.

Iz tega obzira ni mikavnejšega kraja, nego je vedno izpreminjajoče se cirčniško jezero in gotovo je tudi malo krajev, kjer bi se toliko raznovrstnih živalij polovilo kakor tukaj.

Mala voda, velika voda, povodenj, popolnoma suho jezero — vsaka teh izprememb ima svoj poseben lov. In vrhu tega pa še to, da je na jezeru in v jezeru zmirom dosti živalij. Rib nikdar popolnoma ne poloviš, ker se otnó o suši v podzemeljska jezera, od koder jih povodenj zopet na dan prinaša; povodnih ptic pa vsako jesen dovolj prihaja in rade se tukaj naseljujejo, ker jezero ima največ plitvo dno in dosti bregov, ki ne zaurzujejo, tako da je zmirom obilo živeža dobivati.

Ne vem, bi li dal prednost zimskemu ali poletnemu času, zmirom je vse živo, zmirom lepo. Ako sam ne loviš, kratkočasiš se, ko gledaš druge, ki lovijo in tudi ako samo gledaš obilo živalij, naj si bode ribe na vodi in pod vodo ali množino raznih ptic, mine ti čas, da sam ne veš keklaj.

Prebivalci okolo jezera so zatorej tudi malo ne vsi lovci. Od sedemletnega fantiča do osivelega starega moža pomóre si ljudstvo z lovom k življeuju ali si z njim napravlja zabavo.

Še ko sem bil deček mladih let, poslušal sem rad in pazno, ko so starejši sorodniki in naše hiše prijatelji pogovarjali se o lovu na cirknškem jezera in uže od mladostnih let bila me je želja, da bi tudi jaz kedaj na tem mestu lovsko veselje užival.

Bil sem prvokrat na jezera o poletnem času še kakor dijak ali samo toliko, da sem je nekoliko prehodil in pregledal. Ko me je poklic blizu jezera postavil, gledal sem je prvokrat o krasnem zimskem dnevi. Prišel sem vrhu jezera iz loške doline. Nastavil sem se ravno nad Obrhom. Bilo je jezera do dobrega polno in gladko zamrzneno. Samo ravno pod manoj kadilo se je iz talega brega. Neizmerno lep bil je ta pogled! Prav nasproti sebe vidiš Triglav in vse sneženobelegore, nad katerimi kraljuje ta sivoskalnati pogorski očak in sicer vidijo se ti tako od tal in tako blizu, da bi rekel: Cirknica je kar na podnožji teh planin. Cirknško jezera, Triglav in malo iz poti mej njima postojnska jama, in evo ti najzanimivejše trojice naše, s tolikimi prirodniimi čudi obdarjene domovine!

Solnce jelo se je nagibati in tem bolj lesketala se je ledena ravnina obrobjena na levej strani od prijaznih vasic, a na desnej s črnim tihim gozdom. Tolikanj prevzela me je ta lepota prirode in pogleda, da sem popolnoma pozabil namena, ki me je k jezera privlekel. Imel sem psa in puško pri sebi in vendar bi bil še gledal ter se prekrasnej prirodi čudil, da me ni prebramil ropot in krepak mošk glas: „Lês plavec!“ Tik Obrha drži vozna pot iz gozda in jezerec je vozil po njej teško klado. Ogovori me prijazno, kakor je sploh tukaj ljudstvu navada, ter vpraša me, kaj čakam in če ne pojdem „v dno“. Povem mu, da sem prvokrat na jezera, da si je ogledujem, da grem še v bližnjo vas Gorenje jezera in da hočem za denes samo nekoliko pozvedeti, kako in kedaj bi se najbolje race lovile. Z nekakim začudenjem ga tudi povprašam, kako je to, da ni rac nič videti.

„Kako? — Rac ni videti?!“ pravi mož, ki je za nekoliko voz ustavil. „Pogledite jih no cel trošak precej pod vasjo, in doli bolj pod Črno mlako in okolo Behle, ali jih ne vidite, kar po vsej širjavi?“

„Kaj to, vse to so race?“ povprašam.

On: „Kaj pak! Samo še četvrt ure, ko bi postala pa gledala, videla bi, kako bodo vse te pike oživele in trošak za trošakom se bodo vzdignil in poletával na pašo. Pojdiva zdaj skupaj v vas, še

je čas, da jih greste potem čakati. K Vragu morate iti, ta Vas bo peljal na pravi kraj; on je zdaj prvi za tako reč.“

Pogovarjaje se bila sva skozi cerovo hosto brzo do vasi; pokazal mi je mož Vragovo hišo ter ukrenil z blagom doli po vasi, jaz pa sem šel k Vragovim.

Skozi vežo na desno vstopil sem v prostorno svitlo izbo. Oče Vrag sedel je za mizo in pušil iz kratke lesene pipice. Ko me ugleda s puško in psom, razjasni se mu polno, rudeče lice in prijazno odzdravi na moj: dober večer!

Povem mu, kdo sem, od kod sem in kaj hočem. Reče mi na to, da, ako me je ravno želja, uže greva rac čakati; toda zdaj ni še pravi čas, ker je še preveč taline. Mislil sem si: tako izkušen lovec kakor so Vragov oče, mora uže pravo vedeti. Zategadelj sem opustil misel iti na lov in sél sem za mizo. Vragova mati, ki so bili tudi krčmarica, prineso ga polič in mahoma sva bila z očetom v gostem pogovoru, seveda samo o lovu.

Oče Vrag so bili krepak mož, da malo takih, bolj velike rasti in silno plečat. Bodi-si za vzdigniti, bodi-si za udariti ali pa za hoditi, ni mu ga bilo skoro para pred leti. Tudi zdaj je bil mož še pri moči ali, kakor je pravil, huda bolezen ga je zadosti pohabila. Mož surovega ni več pil, ampak samo še žganega in mislim, da nekoliko vino in potem žganje sta krepkega moža več pohabila nego bolezni.

Zmenila sva se najprvo o jezeru in racah, a hitro sva bila tudi v bregu pri srnah in medvedu. Mož mi je pravil, kako je zadnjega medveda ustrelil ravno nad vasjo v Stražišči. Zapadel je bil zgodenj sneg in zasledili so medveda, ki je hodil na želod. Sporočili so v Lož in od tam prišel je gospod uradnik F., z njim še jeden gospod in dva žandarja. On da je vse lovce nastavil, sam pa da je šel na mesto, kamor je bilo medveda samo tedaj pričakovati, ko bi više postavljenim lovcem ušel. Komaj so pogoniči oglasili se, pravil je dalje mož, zaslišim gospoda F., ki je z drugimi vred više od mene stal, da zavpije na vso moč: Hav! — na to soseda zopet: Hav! in potem tretjega lovca ravno tako: Hav! — in puška počí. V tem je bil pa medved uže tudi pri meni in v takej naglici, da bi ga bil skoro zamudil in da sem ga še le od zadaj streljal, ko se je postavil črez grajo pri ogradi, kjer sem stal. Hrbténico sem mu prestrelil. Strašno je rjovel, valil se in si pomagal dalje še kakih dvesto korakov.

Nisem se upal za njim, ampak šel sem nazaj h gospodom, pa ni bilo nobednega na svojem mestu.

Jaz se nasmejem, oče Vrag me pogleda in vpraša, čemu se smejem, ter pristavi sam: „Najbrže besedi „Hav!“ Jaz ne razumem nemški in ne vem, kaj pomeni ta beseda, ampak vem pa vendar, da ravno tako je vsak zavpil. Povejte mi Vi, kaj pomeni ta beseda?“ Jaz se mu začnem na glas smijati ter poskušam možu dopovedati, da ta beseda je samo izraz strahu ali začudenja, a zastonj je bil moj trud. Mož je le svojo trdil, da jaz vem, kaj beseda pomeni ali da mu nečem povedati in še dve leti kasneje, ko je mož ravno ta dogodek meni in mojemu bratu pripovedoval, ni se dal prepričati, da ta beseda néma posebnega pomena.

Izrekel sem tudi svoje začudenje, da gospodje niso večkrat streljali po medvedu. Oče Vrag nekoliko umolkne, kakor bi premišljeval, potem pa reče: „Ej, seveda so se gospodje prestrašili, ko se je medved prikazal — pa kaj! takemu ni zameriti, ki ni navajen zveri, katera je vendar le grozna.“

V takih in enakih pogovorih je hitro čas minul in odpravil sem se proti domu. Obljubila sva si z Vragom, da se bodeva večkrat videla. Krasna noč, nebo jasno, polna luna je svetila. Oče Vrag me je še opomnil, da ne bi zašel na razpotji proti Obrhu in gozdu in šel sem z najboljšim občutkom proti domu.

Tako sva se bila seznanila z Vragom in ostala sva si dobra znanca dolga 4 leta, dokler mi ni móža smrt otéla. Preveč morda se je Vrag z lovom pečal in premalo z delom pri hiši in na polji. Kakor je premoženje pojemalo, tako je hiral tudi mož; doživel je še, da je starejši sin, lep in priden junak, od vojakov prišel in se oženil ter da se je vse na bolje obrnilo. Samo očeta so bile skrbi in nevolje preveč žganju v roke potisnile in to je bilo krepkega moža napósled pokopalo. V teh štirih letih našega znanstva sva z Vragom dostikrat skupaj lovila po suhem in po vodi, po gozdu in po ledu, a zmirom sva se dobro razumela. Meni se je mož priljubil, dasiravno je bil mnogim preosoren; prijal mi je, ker je bil možbeseda, nikakor ne priliznen in, kadar je bilo treba, svoje glave.

Menim, da bode prav, ako uže zdaj in tudi nekoliko več omenim o drugem možu, ki mi je bil tudi malo ne vedni spremljevalec na jezeru. Bil je to Stáreč Miha. Ne morem se znebiti misli in zategadelj jo tudi povem, da ni prav, če se na tega moža ni nameril kakšen

učenjaka, ki potuje po centralni Afriki ali pa kakšen tak gospod, ki si je izbral nalogo preiskavati najbolj severne in ledene kraje. Kajti Miha ni nikdar zeblo in nikdar se ni za vročino pritožil. Ne vem ali mu je bilo to prirojeno, kar bi sklepal po njegovih otrocih, o katerih bom tudi govoril, ali se je mož toliko izvežbal v teh lastnostih, da mu je bila vročina in mraz vse jeden, ali bolje rečeno, nobeden občutek.

Miha je bil velike rasti, ne tenak ali še manj pa obilnega života. Kolikor ga je bilo, bilo je uže sama žila in pa kost. Stopal je daleč, a vendar hitro kakor mravlja; tekel je, če je bilo treba, kar cele pol ure. Sam mi je pravil, da za pešca ga ni ugnal še nobeden drug, kakor Vragov boter, predno so bili še bolni. Ta mož, da je enkrat, ko so psi jelena pojali, pritekkel iz dna jezera pa do vrha Loma v treh četrtih ure. Navaden človek potrebuje poldrugo uro. Dasiravno velik, zginil je Miha kar v tla, ako se je bilo treba živali potajiti ali pa zalázovati jo. In to je on tolikokrat v svojem življenji ponavljal, da se mu je kar ves život tej navadi udal. Uže ako je Miha o racah pripovedoval ter na primer rekel: „Kar jih ugledam za ovinkom“ uže so mu bile rame stisnene in život prihuljen. In ako so race še tako daleč od naju letele, zašumele ali oglasile se, kolikor toliko je Miha rame stisnil in méd-nje glavo potisnil. Ko se je Miha ženil, bil je jeden najboljših posestnikov na Gorenjem jezeru; ko sva se midva spoznala, bila je samo še hiša njegova. Hiša stoji sredi vasi, in ako bi tega tudi ne povedal in samo rekel: pojdi v vas, in v tisto hišo pojdi, v katerej prebivalci samo od rib in rac živé, ne bi Mihovega doma mogel izgrešiti, kajti kakor okolo lisičje luknje bilo je okolo Mihove hiše vse polno ostankov in odpadkov vsega, kar so Miha in Mihovi v hišo prinesli in použili. Miha je imel zdravo, krepko ženo in osem — ne osmero — otrok, namreč samih fantov. Zadnji štirje so bili dvakrat dvojčki. Kakor hitro je sneg skopnel, grelo se je vse to pred hišo na solnci, in kadar sem v vas prišel in proti hiši zavil, brž me je jedno ali drugo dete opazilo in, kakor lisičice v luknjo, potajilo se je vse v hišo in pravilo, da „gospod“ gredó.

Ko sem prvokrat v hišo stopil — bilo je v zimskem času, — takrat so imeli dvojci po jedno in po dve leti in vsi štirje so popolnoma nagí čepeli na peči kakor ptički v gnezdu, katerih se še ni prijela mišja dlaka. Vprašam mater, zakaj jih ne obleče, a takoj se mi odreže, da še nikdar niso imeli srajce na sebi, in da dokler je bilo

še kaj pri hiši, da jih je nekoliko pomrlo, zdaj pa da ne umrje nobedno več. Starejši trije fantje so bili uže lovci. Riba na plitvici jim je težko ušla; najstarejši je tudi uže s puško znal pomeriti. Bili so si podobni kakor krajcarji, vsi izrezani tako kakor oče, plavkastih las, pegastega obraza, pogleda pa tako bistrega, kakor ga ima samo jastreb v zraku ali ščuka v vodi. Nisem se mogel nagledati teh očij, ne da bi rekel zaradi njih lepote; in da se niso samo meni posebne zdele, dokaz je to, da me je tudi kmetski mladenič, ki me je na jezero spremljeval, nánje opozoril ter rekel: „Ti otroci so tako vajeni za ščukami gledati in jih loviti, da se jih je uže ščukino oko prijelo“.

Estetična načela pri obleki in stanovanji.

Spisal Ivan Franke.

I.

a našo eksistenco ali bitje potrebne stvari smejo se deliti v take, katere so nam neobhodno potrebne, brez katerih živeti ne moremo, in v óne, brez katerih se da sicer prebiti, a po katerih hrepenimo tako, da se čutimo nesrečne brez njih. Te zadnje tako zvane kulturne potrebe so se v teku časa z napredkom človeškim jako pomnožile in še vedno narastajo. Pri stvarih, ki ustrezajo našim kulturnim potrebam, je nebrojno takih, katerim daje cenovno formalnost ali vnanja oblika. Ti predmeti so zopet dvojni, namreč oni, katerih vrednost obstoji jedíno v formalnosti, pri katerih je dovršenost oblike jedina svrha; in oni, kateri nam praktično služijo, pri katerih pa cenimo in zahtevamo poleg praktične popolnosti prijetno vnanjost, primerno krasoto t. j. hočemo, da ustrezajo našemu okusu, da so lepi. Take objekte proizvaja umetnost takrat, kadar je formalnost jedina svrha; in umetniška obrt, kedar ima predmet zadoščevati praktičnemu namenu in našemu okusu.*)

*) Slovenski izraz umetnost ali pravilneje, toda nenavadneje umeteljnost, pomenja toliko kakor nemški Kunst, torej vse umetnosti. Za umetnosti, katerih proizvodi so za vid, t. j. za arhitekturo ali zidarstvo, kiparstvo, slikarstvo in vse risarske umetnosti nemamo še skupnega slovenskega izraza. Tudi drugi narodi imajo le bolj konvencionalna imena; Italijani zovejo navedene